

Konstnärernas Riksorganisation.

Konstnärernas Riksorganisation
Hornsgatan 103, 9 tr, 117 28 Stockholm

Till: Region Gotland
E-post: registrator-rs@gotland.se
Diarienum: RS 2023/1488
Datum: 2024-09-30

Kontaktperson: Jon Brunberg
Telefon: 070-275 59 29
E-post: jon.brunberg@kro.se

Konstnärernas Riksorganisationens yttrande över Region Gotlands kulturplan 2025-2028 (dnr: RS 2023/1488)

Konstnärernas Riksorganisation arbetar aktivt med frågor som rör bild- och formkonstnärernas villkor inom kultursamverkansmodellen och lämnar härmed synpunkter på remissversionen av Regional Gotlands kulturplan för 2025-2028 för våra medlemmars räkning.

Konstnärernas Riksorganisation företräder 3 500 professionella bildkonstnärer, konsthantverkare och formgivare i Sverige. Vi arbetar för konstnärlig frihet och goda villkor för bild- och formkonstnärer. 67 av våra medlemmar är bosatta i Gotlands län och vår lokala företrädare har konsulterats i arbetet med remissvaret.

Professionell bild- och formkonst i kultursamverkansmodellen

Regionernas fördelning av statsbidraget för regional kultur ska främja en god tillgång för länets invånare till sju kulturområden. ”Professionell bild- och formverksamhet” kom med som ett eget område i modellen 2018.

Kulturrådets uppföljning av kultursamverkansmodellen för 2022 visar att bara 1,4 procent av statliga, regionala och kommunala medel som fördelas via kultursamverkansmodellen går till området professionell bild- och formkonst, och att 24 verksamheter inom professionell bild- och formkonst (av 249 totalt) erhåller statsbidrag genom modellen. Det rör sig bland annat om regionernas konstfrämjande enheter, konsthallar för visning av samtidskonst, konstkonsulenter och resurscentrum för yrkesverksamma konstnärer. Flera konstmuseer redovisas förvisso under området regional museiverksamhet, men det är tydligt att medlen till de olika konstområdena måste fördelas jämnare.¹

Om bild och form i kulturplanen

Vi tycker det är beklagligt att Region Gotlands kulturplan genomgående använder ”Konst, slöjd och form” för att beskriva bild- och formområdet. Professionell bild- och formverksamhet, som är det område som ingår i kultursamverkansmodellen, omfattar både bildkonst, konsthantverk och formgivning/design, men *inte* slöjd eller hantverk som vanligtvis tas upp under rubriken ”Främjande av hemslöjd”.

1 Kulturrådet, *Kultursamverkansmodellen – Uppföljning av ekonomi, personal och aktiviteter 2022*.

När ”Konst, slöjd och form” sätts ihop på detta sätt skapar det onödigt otydlighet om vilka av regionens prioriteringar och satsningar som hör till vilket område.

- Vi föreslår att regionen i kulturplanen delar upp innehållet under rubriken ”Konst, slöjd och form” i två delar: ”Professionell bild- och formverksamhet” och ”Främjande av hemslöjd” som bättre överensstämmer med den kategorisering som förekommer i förordningen om statsbidrag till regional kultur.

Kulturpolitiska utgångspunkter

Vi tycker att det är utmärkt att Region Gotland redan i inledningen på sid 3 lyfter fram kulturens egenvärde och att regionen tillämpar principen om armlängds avstånd: ”Kulturens eget värde och oberoende ställning är en bärande princip för Region Gotlands kulturpolitik. /.../ Att slå vakt om konstens frihet och kulturskaparnas självständighet är en grundförutsättning för kulturens utveckling. Region Gotland arbetar efter principen om armlängds avstånd: Den politiska nivån beslutar om mål, riktlinjer och ekonomiska ramar medan kulturens konstnärliga innehåll överläts till kulturlivets aktörer”.

Bild- och formkonstnärernas ekonomiska och sociala villkor

Ett vitalt och utforskande konstliv kräver att konstnärer kan verka under rimliga arbetsvillkor. En stor utmaning för bild- och formkonstnärerna är deras låga inkomster. Konstnärsnämndens rapport *Konstnärernas demografi, inkomster och sociala villkor* från 2016 visar att den sammanräknade medianinkomsten för bildkonstnärer är 13 138 kr i månaden före skatt. Det kan jämföras med hela befolkningen vars motsvarande inkomst är 24 172 kr i månaden.²

De allra flesta bild- och formkonstnärer driver sina verksamheter i företagsform. Det finns vare sig anställningar eller kollektivavtal för denna yrkesgrupp. Därför är det av yttersta vikt att regionen följer de avtal och arvodesrekommendationer som gäller i branschen och säkerställer att bild- och formkonstnärer får skäliga ersättningar när de arbetar med till exempel utställningar, gestaltungsuppdrag, föreläsningar eller andra uppdrag för regionala och kommunala arrangörer och andra aktörer med regionalt och kommunalt stöd.

Goda villkor för konstnärer

Regionens vision för Gotland år 2040 är att det ska finnas ”goda möjligheter till utveckling och professionalisering”. Det är utmärkt att det i avsnittet om målsättningarna på sid 6 anges att ”Konst, slöjd och form får stärkt organisation och ställning enligt konstöversynens rekommendationer” och att ”Villkoren för konstnärligt skapande förbättras för alla oavsett funktionsförmåga”.

Tyvärr nämns inte någonstans i kulturplanen vikten av att tillämpa vedertagna avtal och arvodesrekommendationer när konstnärer anlitas av regionen eller av verksamheter som får stöd av regionen. Detta är dock inskrivet i Region Gotlands gällande kulturplan för 2021-2024 på sid 28: ”Region Gotland och de arrangörer som erhåller stöd genom kultursamverkansmodellen skall, enligt direktiv i föregående periods

² Konstnärsnämnden, *Konstnärernas demografi, inkomster och sociala villkor* (2016).

kulturplan, tillämpa vedertagna arvodesrekommendationer för beställda konstnärliga tjänster och produkter”.

- Med tanke på hur vanligt det är med dåliga villkor inom bild och formsektorn så föreslår vi att formuleringarna som rör tillämpning av rådande avtal och arvodesrekommendationer på sid 28 i gällande kulturplan förs in också i kulturplanen för 2025-2028.
- Vi föreslår att Region Gotland i kulturplanen redovisar regionens strategiska målsättningar och prioriteringar för bild- och formsektorn i länet och redogör för hur regionen avser att utveckla bild- och formområdet och förbättra bild- och formkonstnärernas ekonomiska och sociala villkor under kommande kulturplanepå period.

Vi vill här betona att Goda ekonomiska och sociala villkor för konstnärer är en viktig aspekt för att kunna nå kulturpolitiska mål som rör ett hållbart och rikt konst- och kulturliv.

- Goda ekonomiska och sociala villkor för bild- och formkonstnärerna är en mycket viktig förutsättning för att de nationella kulturpolitiska målen, som är vägledande för den regionala kulturpolitiken, skall kunna uppnås. Utan goda villkor kan de inte vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft, vilket i sin tur påverkar medborgarnas möjligheter att ta del av konst, och den konstnärliga kvalitet som är tänkt att präglade samhällets utveckling.
- Goda villkor är en förutsättning för att regionerna ska kunna uppfylla sitt särskilda ansvar enligt förordningen om stöd till regional kulturverksamhet (2010:2012) att främja en god tillgång till professionell bild- och formkonst för länets invånare.
- Vi vill här också lyfta Mål 8 under Agenda 2030 som vägledande även för goda villkor för bild- och formkonstnärer: “Anständiga arbetsvillkor främjar en hållbar ekonomisk tillväxt och är en positiv kraft för hela planeten”.

MU-avtalet

Ett viktigt avtal för bild- och formkonstnärer är avtalet för medverkans- och utställningsersättning, också kallat MU-avtalet, som Konstnärernas Riksorganisation och andra bildskaparorganisationer har slutit med svenska staten. MU-avtalet är bindande för statliga arrangörer men den reviderade versionen, som trädde i kraft den 1 januari 2024, tydliggör att avtalet också avser att etablera en god branschpraxis avseende villkor och ersättningar till upphovspersoner för utställning av verk också för andra arrangörer än statliga.

Tyvärr får konstnärer som ställer ut i kommunal eller regional regi alltför ofta oskäligt låga ersättningar eller inga ersättningar alls. Detta är oacceptabelt. Det är oerhört viktigt att det offentliga agerar förebildligt när det gäller arvoderingar och vi vill att stat, regioner och kommuner tydligt deklarerar att man skall sluta avtal enligt branschpraxis och de standardavtal som finns inom kultursektorn och agerar förebildligt när det gäller arvodering.

Därför är det också av största vikt att det skrivs in i strategiskt viktiga dokument, som kulturplanen, att MU-avtalet skall följas och att regionen budgeterar så att avtalet kan följas. I Region Gotlands kulturplan för 2021-2024 nämndes MU-avtalet i en

not på sid 28, men i den nuvarande kulturplanen förekommer tyvärr inga uppgifter om att regionen ska följa eller tillämpa MU-avtalet.

Ett sätt att säkerställa att konstnärer får skäligt betalt är att göra som Göteborgs stad och besluta om en riktlinje för arvodering vid engagemang av konstnärer och utövare i kulturnämndens verksamheter som styr det gemensamma arbetet i förvaltningen.³

Vi vill gärna framhålla Västra Götalandsregionen som en förebild eftersom de i budgeten för 2025 skjutit till 5 miljoner kronor för att finansiera MU-avtalet hos utställningsarrangörer i Västra Götaland med regionalt uppdrag.⁴

Vi föreslår att Region Gotland:

- genomför en översyn över hur konstnärer arvoderas när de anlitas av regionen för olika typer av uppdrag
- tar fram styrdokument för arvodering av konstnärer i regionens verksamheter som säkerställer att konstnärer får skäliga ersättningar när de anlitas av regionen
- kräver att MU-avtalet tillämpas vid utställningar av bild- och formkonst i länet av utställningsarrangörer med regionalt uppdrag eller stöd från regionen och skjuter till medel så att dessa får ekonomiska förutsättningar att kunna betala både utställnings- och medverkansersättning enligt MU-avtalet.
- anslår medel till en MU-pott som öronmärks för skäliga arvoden till bild- och formkonstnärer som även ideella arrangörer kan ansöka om medel ur.

Konst, form och slöjd (bilaga 1, s 11-12)

Vi kommenterar här inte slöjd- eller hantverksområdet utan enbart bild och form (bildkonst, formgivning och konsthantverk).

Gotlands många utövare av professionell bild- och formkonst har en stor potential att bidra till att genomföra kulturplanens mål och visioner. Men bild- och formsektorn är i stort behov av satsningar, inte minst när det gäller infrastrukturen. Därför är det utmärkt att regionen har som mål att stärka strukturellt svaga områden (s 6) och att ”Konst, slöjd och form får stärkt organisation och ställning enligt konstöversynens rekommendationer”.

- Vi vill här inskräpa att arbetet med att stärka bild och form även måste leda till förslag och strategiska målsättningar om hur regionen ska jobba för att stärka bild- och formkonstnärernas sociala och ekonomiska villkor.

Utställningar

Gotlands Konstmuseum spelar en viktig roll för konstlivet på Gotland, som öns spetsinstitution och centrala nod för bild och form. Därför är det ett stort problem att den planerade reoveringen och ombyggnaden ständigt fördröjs. Nu är finansieringen av ombyggnaden framflyttad till 2025 års budgetberedning. Vi förväntar oss att

3 Göteborgs stad, *Riktlinje för arvodering vid engagemang av konstnärer och utövare i nämndens verksamheter*, antagen i Kulturnämnden 2020-02-06 §15 dnr 0741/18.

4 Konstnärernas Riksorganisation, *5 miljoner mer till MU i Västra Götaland!*, 2024-05-31, <<https://kro.se/nyheter/5-miljoner-mer-till-mu-i-vastra-gotaland/>>.

eventuella hinder kan undanröjas tills dess så att verksamheten kan komma igång så snart som möjligt.

För bild- och formkonstnärer är det mycket viktigt att det finns gallerier, konsthallar och andra utställningsrum och det finns ett stort behov av sådana platser för konstnärerna på Gotland. I kulturplanen konstateras att Gotland behöver ”fler fria och alternativa scener för konsten samt konstbevakning och konstkritik”. Detta insiktsfulla konstaterande behöver mötas med handling.

- Vi föreslår att regionen tar fram en strategi och handlingsplan för att öka antalet utställningsplatser i länet och förbättra möjligheterna för länets konstnärer att ställa ut.

Satsningar på konstnärlig infrastruktur

I kulturplanens bilaga 1, s. 11, konstateras att ”Det råder även brist på billiga ateljélokaler och fler verkstäder efterfrågas av konstnärerna på ön”. Flera kommuner i Sverige har infört ateljéstöd till individuella konstnärer eller subventionerar hyror till ateljéföreningar. Det bör också Region Gotland införa.

Vi föreslår att Region Gotland:

- gör återkommande kartläggningar av behovet av infrastrukturella satsningar på ateljéer, kollektivverkstäder och andra konstnärliga produktionsplatser i länet och tar fram en strategi för att möta behovet.
- inför ett ateljéstöd till individuella konstnärer och ateljéföreningar.
- säkerställer att konstnärliga produktionsplatser som ateljéer, kollektivverkstäder och utställningsrum finns med i samhällsplaneringen och bebyggelseutvecklingen i hela regionen.

Resurscentrum

Det är utmärkt att Region Gotland under 2023-2024 skapat en ny länsinstitution, ett resurscentrum för Konst och form på Gotland, med bland andra Konst i Halland och Resurscentrum Konst i Norrbotten som inspiration, som är tänkt att husera i tillfälliga lokaler tills dess att konstmuseet är färdigt. Vi anser att ett resurscentrum kan bli en viktig plats för yrkesverksamma bild- och formkonstnärer och råder regionen att redan i detta inledningsstadium utreda hur resurscentret skulle kunna ta nästa steg för att stötta och utveckla bild- och formsektorn på Gotland.

Förnyelse, återväxt breddning

Region Gotland vill prioritera ett breddat deltagande i konstområdet och utveckla samarbeten med aktörer utanför konstscenen för att nya målgrupper ska nås. Regionen skriver i kulturplanen att det ligger ”En utmaning i att skapa förnyelse och återväxt inom konstnärskåren”.

- Vi vill här betona att bra förutsättningar att vara professionellt verksam som konstnär på Gotland, med goda ekonomiska och sociala villkor, är nyckeln till att också kunna bredda deltagandet, locka nya målgrupper och säkra återväxten för och utvecklingen av bild- och formsektorn på Gotland.

Offentlig konst, enprocentsregeln och gestaltad livsmiljö

Det är utmärkt att Region Gotland har inlett ett strategiskt arbete med gestaltad livsmiljö (s 8) och att det tydligt står att konst är en del av detta område. Vi vill här påpeka att det är viktigt att bild- och formkonstnärernas kompetens tillvaratas i detta arbete.

Den offentliga konst som finns i våra gemensamma rum är ett av de mest demokratiska och tillgängliga konstnärliga uttryck vi har. Principen att en procent av kostnaderna vid byggprojekt, den så kallade enprocentsregeln (skrivs även ”1%-regeln”), bidrar till att skapa mycket konst till invånarna när det byggs mycket. Region Gotland var tidigt ute att anta enprocentsregeln för offentlig gestaltning redan 1957 och har beslutat om riktlinjer för offentlig konst och hur enprocentsregeln för offentlig gestaltning tillämpas (bilaga 1, s 10). Det är utmärkt att både policyn och enprocentsregeln nämns i kulturplanen.

- Vi föreslår vi att Region Gotland avsätter en del av de medel som genereras av enprocentsregeln till en pott för att finansiera offentlig konst i de delar av länet där det inte byggs lika mycket.

KKB (bilaga 1, s. 13)

Parallellt med remissen för Region Gotlands kulturplan har en särskild handlingsplan för KKB (RS 2023/1238) gått på remiss. KLYS, där vi är en av 14 medlemsorganisationer, lämnar in ett remissvar på handlingsplanen, som vi ställer oss bakom.

Handlingsplanen för KKB hänvisar under rubriken ”2.1 Nationellt” till regeringens nationella strategi för KKB och skriver att ”Det konstnärliga skapandet är kärnan i de kulturella och kreativa branscherna. Här utgör den statliga kulturpolitiken en viktig infrastruktur, genom de stöd och den finansiering som den tillhandahåller”.

Vi saknar ett motsvarande uttalande i kulturplanen när det gäller det konstnärliga skapandet på Gotland och föreslår därför att regionen under rubriken KKB i bilaga 1 på s 13 lägger till att

- ”Det konstnärliga skapandet är kärnan i de kulturella och kreativa branscherna. Här utgör den regionala kulturpolitiken en viktig infrastruktur, genom de stöd och den finansiering som den tillhandahåller.”

I arbetet med att främja företagandet i branschen måste Region Gotland säkerställa att det offentliga själv agerar förebildligt när det gäller arvodering av kulturskapare samt följa de lagar, avtal och rekommendationer som gäller i branschen.

- Konstnärernas Riksorganisation informerar gärna regionen om vad som är gällande branschpraxis, lagar och avtal på bild- och formområdet.

Sammanfattning av förslag

Här nedan sammanfattar vi några av våra synpunkter och förslag i punktform. Konstnärernas Riksorganisation föreslår att Region Gotland:

- i kulturplanen delar upp innehållet under rubriken ”Konst, slöjd och form” i två delar: ”Professionell bild- och formverksamhet” och ”Främjande av hemslöjd” som bättre överensstämmer med den kategorisering som förekommer i förordningen om statsbidrag till regional kultur.
- skriver in formuleringarna som rör tillämpning av rådande avtal och arvodesrekommendationer på sid 28 i gällande kulturplan för 2021-2024 också i kulturplanen för 2025-2028.
- i kulturplanen redovisar regionens strategiska målsättningar och prioriteringar för bild- och formsektorn i länet och redogör för hur regionen avser att utveckla bild- och formområdet och förbättra bild- och formkonstnärernas ekonomiska och sociala villkor under kommande kulturplanepериод.
- genomför en översyn över hur konstnärer arvoderas när de anlitas av regionen för olika typer av uppdrag
- tar fram styrdokument för arvodering av konstnärer i regionens verksamheter som säkerställer att konstnärer får skäliga ersättningar när de anlitas av regionen
- kräver att MU-avtalet tillämpas vid utställningar av bild- och formkonst i länet av utställningsarrangörer med regionalt uppdrag eller stöd från regionen och skjuter till medel så att dessa får ekonomiska förutsättningar att kunna betala både utställnings- och medverkansersättning enligt MU-avtalet.
- anslår medel till en MU-pott som öronmärks för skäliga arvoden till bild- och formkonstnärer som även ideella arrangörer kan ansöka om medel ur.
- tar fram en strategi och handlingsplan för att öka antalet utställningsplatser i länet och förbättra möjligheterna för länets konstnärer att ställa ut.
- gör återkommande kartläggningar av behovet av infrastrukturella satsningar på ateljéer, kollektivverkstäder och andra konstnärliga produktionsplatser i länet och tar fram en strategi för att möta behovet.
- inför ett ateljéstöd till individuella konstnärer och ateljéföreningar.
- säkerställer att konstnärliga produktionsplatser som ateljéer, kollektivverkstäder och utställningsrum finns med i samhällsplaneringen och bebyggelseutvecklingen i hela regionen.
- avsätter en del av de medel som genereras av enprocentsregeln till en pott för att finansiera offentlig konst i de delar av länet där det inte byggs lika mycket.
- under rubriken KKB i bilaga 1 på s 13 lägger till att ”Det konstnärliga skapandet är kärnan i de kulturella och kreativa branscherna. Här utgör den regionala kulturpolitiken en viktig infrastruktur, genom de stöd och den finansiering som den tillhandahåller.”

Sara Edström
Riksordförande för Konstnärernas Riksorganisation

Petter Hellsing
Ordförande för lokalföreningen Konstnärernas Riksorganisation Gotland

Kontaktperson: Jon Brunberg
Telefon: 070-275 59 29
E-post: jon.brunberg@kro.se

Konstnärernas Riksorganisation
Hornsgatan 103, 9 tr
117 28 Stockholm

E-post: kro@kro.se
Web: www.kro.se
Telefon, växel: 08-54 54 20 80